

Szocio- lingvisztikai alapismeretek

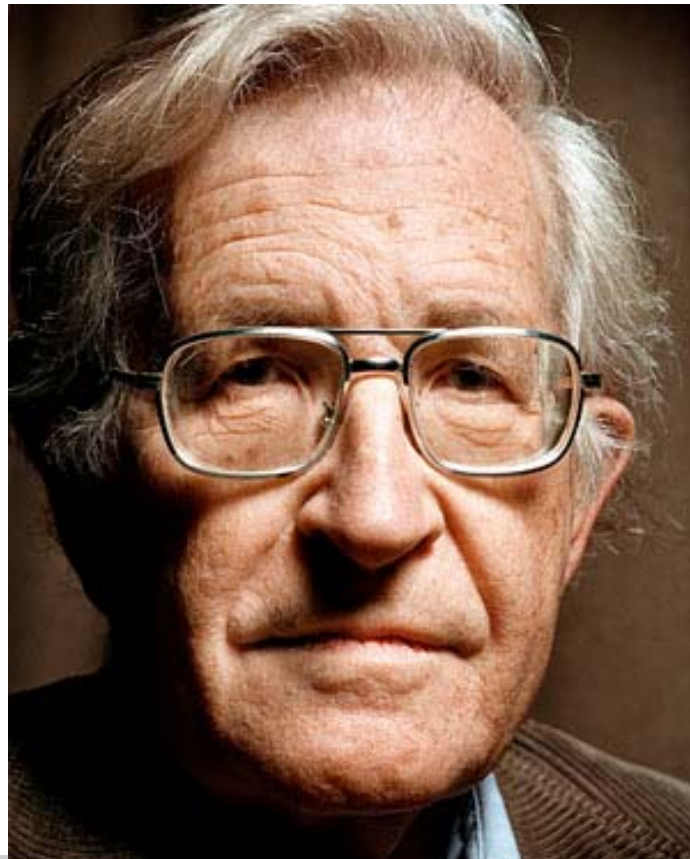
10. A szociolingvisztika kialakulásának okai

10. A SL. kialakulása

Hagyományos nyelvészet:

A nyelv társadalmi normák strukturált halmaza
(invariáns, homogén)

Noam Chomsky:

10. A SL. kialakulása

„A nyelvelmélet elsődlegesen egy teljesen homogén beszélőközösség ideális beszélőjével-hallgatójával foglalkozik, aki tökéletesen tudja nyelvét, és akit nem befolyásolnak olyan grammatikai szempontból érdektelen körülmények, mint az emlékezet korlátai, kihagyásai, a figyelem és az érdeklődés elterelődése és a hibák (legyenek azok véletlenszerűek vagy jellegzetesek), amikor tényleges performanciájában alkalmazza tudását. Úgy látom, ez volt az alapállása a modern általános nyelvészet alapítóinak, és semmilyen nyomós ok nem merült fel, amiért ezt meg kellene változtatni. A tényleges nyelvi performancia vizsgálatok számos tényező kölcsönhatását kell figyelembe vennünk, amelyek közül a beszélő-hallgató e performancia alapjául szolgáló kompetenciája csak az egyik. Ebből a szempontból a nyelv tanulmányozása nem különbözik más bonyolult jelenségek empirikus vizsgálatától.” (Chomsky 1965: 3–4)

10. A SL. kialakulása

oroszcsaládnév:

Ива́нов

Иванóв

Ivánov

Ivanóv

Elfogadható-e egy olyan nyelvelmélet, amely nem képes számot adni a nyelvi változásról és a nyelvhasználat tényeiről?

10. A SL. kialakulása

A nyelvtudomány válsága

„A kötet címében »nyelvtudomány« szerepel, ezenkívül azonban egyszer sem fordul elő benne ez a szó: mindenütt »nyelvészetet« használunk. Az újabb tudományelméleti vizsgálódások alapján ugyanis elég világosak annak kritériumai, hogy mi tekinthető tudománynak, s mi nem. A nyelvvel kapcsolatos tudományos igényű foglalkozást épp az jellemzi, hogy nagy erőfeszítéseket tesznek különféle módokon ennek a tudományos státusnak az elérésére.” (Szépe 1973: 9)

10. A SL. kialakulása

Tudományfilozófia

A tudományos módszer

Megfigyelés és kísérletezés

Hipotézis

Előrejelzés (predikció)

Ellenőrzés

Az elméletek elfogadása

10. A SL. kialakulása

A tudományos módszer

megismételhetőség

kontroll

„dupla vak” eljárás

zajszűrés

statisztikai szignifikancia

reprezentatív mintavétel

verifikáció helyett **falszifikáció**

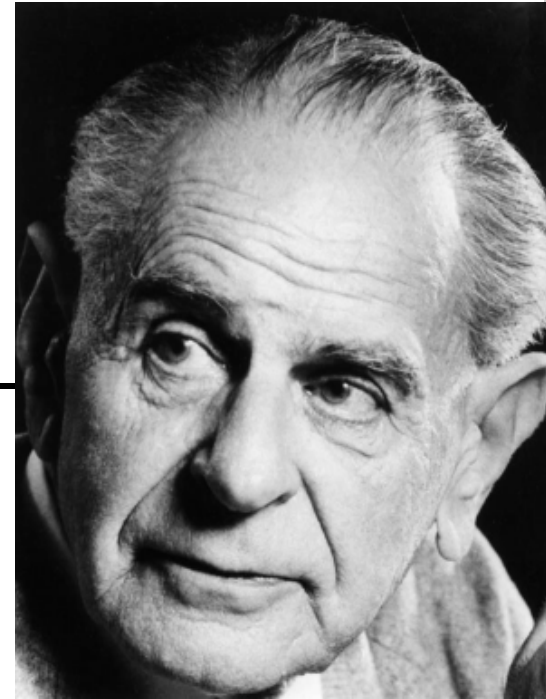

10. A SL. kialakulása

Karl Popper

Falszifikálhatóság (cáfolhatóság)

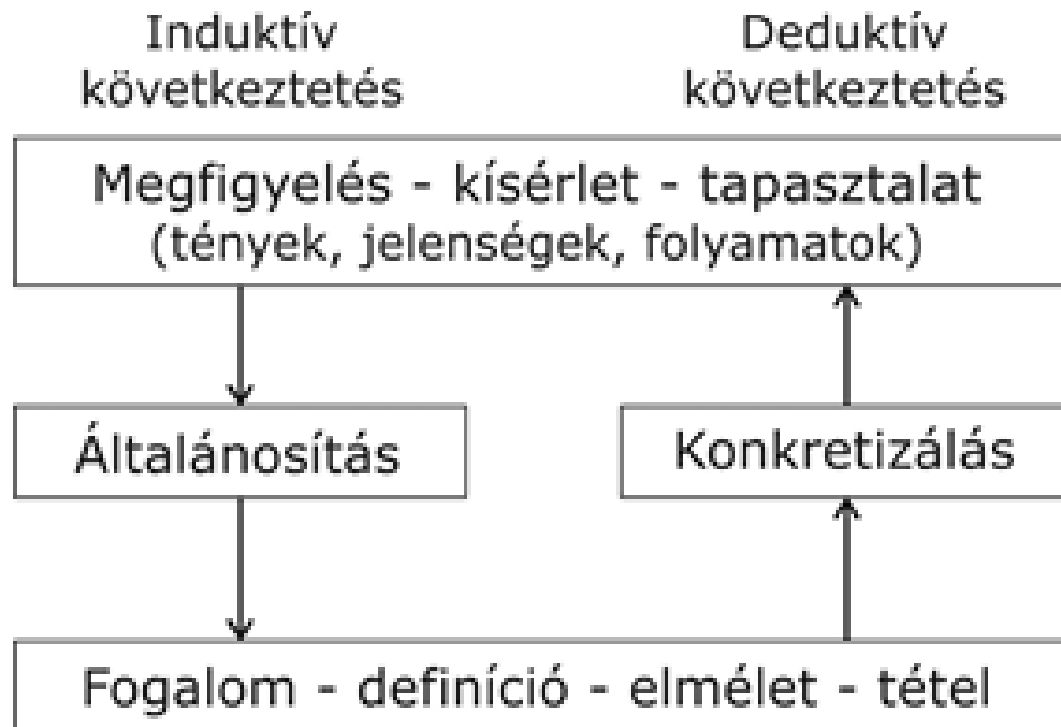
Az empirikus tudományt a formális tudományoktól és a nem tudománytól (metafizika) nem az különbözteti meg, hogy **verifikálható (igazolható)**, mert ez sosem lehetséges, hanem az, hogy **falszifikálható (cáfolható)** állításokat tesz. Ha a tudomány állításai nem igazolhatók (csak cáfolhatók), akkor nem is szabad (nem racionális) törekedni az igazolásra, hanem a cáfolást kell megkísérelni, ez a racionális viselkedés.

10. A SL. kialakulása

indukció ↔ dedukció

A **deduktív** következtetések során az általánosból az egyedire, az **induktív** következtetéseknél pedig az egyediből az általánosra jutunk

10. A SL. kialakulása

Henri Poincaré (1854–1912)

„A tudomány tényekből épül fel, éppúgy, ahogy egy ház kövekből, de a tények összegyűjtése még éppúgy nem tudomány, mint ahogy egy rakás kő még nem ház” (1917)

10. A SL. kialakulása

A falszifikálhatóság (cáfolhatóság) nem kielégítő voltának kimutatásához elég egyetlen cáfoló példa.

Ha azt állítom, hogy minden hattyú fehér, állításom igazságát egyetlenegy fekete hattyú megfigyelése romba dönti. Ezzel szemben ha kétféle fehér hattyút figyelek is meg, a következő mindig lehet fekete: *az általánosítást sokkal könnyebb cáfolni, mint bizonyítani.*

10. A SL. kialakulása

Karl Popper a falszifikáció mellett:

A verifikálhatósági elv elfogadása = indukció elfogadása

*Az induktív következtetések nem logikailag
szükségszerűek és*

nem is lehet érvényességüket megalapozni, mert

minden megalapozási kísérlet

körkörös okoskodásba

torkollik

vagy

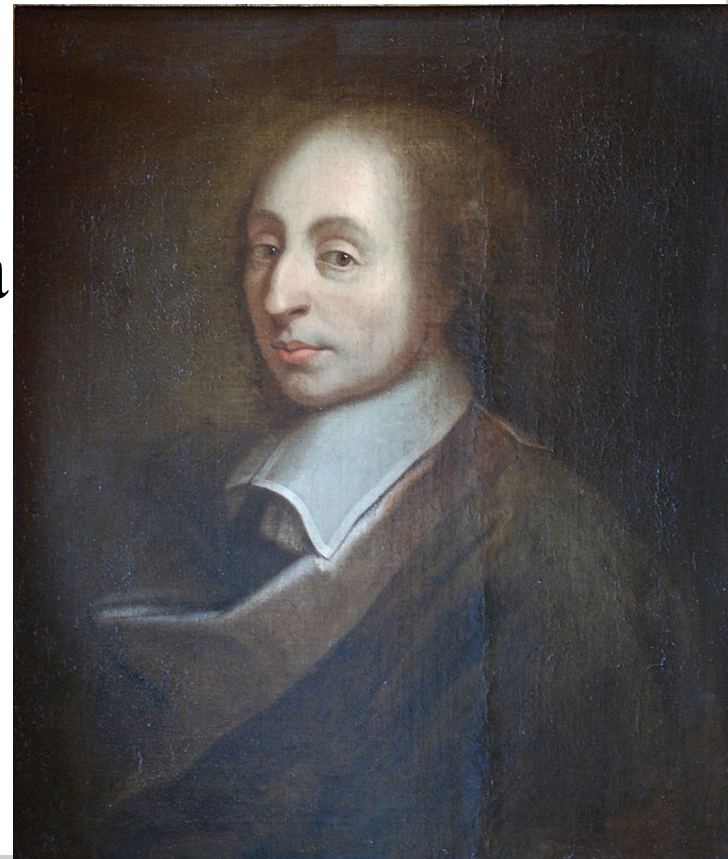
dogmatizmushoz

vezet

10. A SL. kialakulása

Blaise Pascal (1623–1662)

„A tudományban (...) a gondolkodás szabadsága nem terjedhet addig, hogy a tényeket ne vegyük figyelembe. Ha egy nézet ellentmond a tényeknek, vagy egyenesen értelmetlen, mert még önmagának is ellentmond, és logikailag is hibás, akkor ilyen nézetet vallani egyszerűen ostobaság.”

10. A SL. kialakulása

fiktív tárgy + tudományos módszer =
science fiction

10. A SL. kialakulása

nyelvfelélesztés (revitalizáció)

nyelvtervezés

nyelvpolitikai döntések

tömeges nyelvoktatás

kommunikatív szemlélet

számítógép és emberi nyelv

gépi fordítás

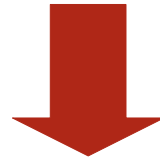

10. A SL. kialakulása

A nyelvtudomány válsága

módszertani és nyelvszemléleti váltás

SZOCIOLINGVISZTIKA
TÁRSASNYELVÉSZET

10. A SL. kialakulása

William Labov

10. A SL. kialakulása

kvantitatív szociolingvisztika

szekuláris nyelvészet

élőnyelvi kutatás

variacionista szociolingvisztika

ezek az elnevezések inkább mint a nyelvészet művelésének egy módját hangsúlyozzák

alapnyelv (vernakuláris)

10. A SL. kialakulása

Valóban módszer *is* [11. tétel!]

valódi nyelvi adatok, valódi nyelvhasználóktól
statisztikailag értékelhető, rögzített, ellenőrizhető,
megismételhető

megfigyelői paradoxon

résztevéő megfigyelés; szociolingvisztikai interjú

nyelvi változó

minta kiválasztása

deskripció (a preskripcióval szemben)

10. A SL. kialakulása

Hosszú évekig ellenálltam a *szociolingvisztika* terminusnak, mert magában foglalja, hogy létezhet olyan sikeres nyelvészeti elmélet vagy gyakorlat, amely nem társas szemléletű. Amikor először publikáltam a Martha's Vineyard-ról és a New York City-ről készült tanulmányaimat [...], szükségesnek látszott, hogy ezt a nézetet újra meg újra elmondjam. A figyelemreméltó mennyiségű szociolingvisztikai munkálkodás ellenére egy társas szempontból érvényes nyelvészet létének esélye az 1960-as években távolinak tűnt. A nyelvészek túlnyomó többsége rendíthetetlenül a saját idiolektusán töprengett. Ugyan még mindig nem emelkedtünk ki saját intuíciónk árnyékából, de már nem látszik szükségesnek annak megmagyarázása, hogy mi nyelvészet és mi nem az. Egyre terjed az a fölismerés, hogy a nyelvészetben az egyének közötti tudás alapját a beszéd kell hogy képezze — a nyelv, ahogy a közösség tagjai a mindennapokban használják, az a közlési eszköz, amelynek segítségével vitatkoznak a feleségükkel, viccelődnek a barátaikkal, és félrevezetik ellenségeiket. (Labov 1972: xiii)

10. A SL. kialakulása

A szociolingvisztika nem egyszerűen a nyelvészet művelésének másféle módja vagy területe, hanem **egy másik nyelvészet, a nyelvtudomány újabb paradigmája**

hagyományos nyelvészet szociolingvisztika
inkommenzurábilis
(összemérhetetlen, összeegyeztethetetlen)

privát nem-privát
nyelvszemlélet